

БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглядається банківська система України та її взаємозалежність із економічною безпекою держави. Виокремлено екзогенні та ендогенні фактори безпеки банківської системи. Запропоновано заходи щодо зміцнення безпеки банківського сектора з одночасним збільшенням контролю зі сторони НБУ.

Ключові слова: економічна безпека, банківська система, банківське регулювання, конкурентоздатність банків, фінансова криза, банківський нагляд.

Рассматривается банковская система Украины и ее взаимозависимость с экономической безопасностью государства. Выделены экзогенные и эндогенные факторы безопасности банковской системы. Предложены мероприятия по укреплению безопасности банковского сектора с одновременным увеличением контроля со стороны НБУ.

Ключевые слова: экономическая безопасность, банковская система, банковское регулирование, конкурентоспособность банков, финансовый кризис, банковский присмотр.

The article investigates the banking system of Ukraine and its interdependence is examined with economic safety of state. The exogenous and endogenous factors of banking system safety are selected. The steps on strengthening of bank's safety are offered, with the simultaneous increase of control from the NBU.

Key words: economic safety, banking system, bank adjusting, competitiveness of banks, financial crisis, bank supervision.

Постановка проблеми. Держава чинить найвагоміший вплив на формування економічної безпеки підприємств. Задіюючи важелі прямого та опосередкованого впливу, вона регулює економічні передумови діяльності підприємств, що призначені для захисту економічних інтересів національної економіки. Банківський сектор є одним із основних стабілізаторів економічної ситуації в країні та основним важелем, що задіює ринковий механізм розвитку усіх галузей економіки. Встановлення втраченої довіри вкладників до банківської системи України та її наповнення довгостроковими ресурсами за доступною ціною є основною передумовою відновлення вітчизняної економіки, що відчула на власному досвіді значних негативних наслідків фінансово-економічної кризи. У період кризи Україна зазнала найбільшого економічного спаду серед країн Центральної та

Східної: у першому кварталі 2009 року ВВП знизився на 20,3% у порівнянні до відповідного періоду 2008 року.

Разом зі значною частиною української економіки перенасичений банківський сектор відчуває послаблення фінансової кризи. Низка банків була змушена припинити діяльність, а деякі інші було узято під державний контроль. На початку 2009 року в Україні працювало близько 180 банків, а упродовж 12 наступних місяців шість банків припинили діяльність, три було націоналізовано, а у 14 запроваджено тимчасову адміністрацію. ВВП країни скоротився торік на 14–15%, а випуск промислової продукції знизився у 2009 р. на 21,9% порівняно зі зниженням на 3,1% у 2008 р. Падіння економіки значно позначилося протягом минулого року на банківському секторі, як і девальвація національної валюти, гривні, яка знизилась більш, ніж на 60% проти долара, що значно ускладнило повернення деномінованих у доларах США кредитів. Близько половини всього іпотечного фінансування в Україні здійснювалося у доларах США, а справедливі відсотки на позики для бізнесу та девальвація гривні збільшили вартість обслуговування кредитів та посилили тиск на незахищених позичальників. У останні місяці 2009 р. місцеві банки мали загальний кредитний портфель у розмірі \$90,8 млрд., а сума резервів становила \$11,2 млрд з деякими прогнозами швидкого підвищення до 20% всього портфеля. Видання Business News Europe зазначає, що у кінці грудня більшість найбільших українських банків мали надлишкову ліквідність на кінець 2009 р., оскільки зняття депозитів припинилося влітку, а готовність місцевих банків надавати нові кредити була обмеженою. За повідомленням НБУ від 13 січня, у новому році лише декілька банків активно просували свої кредитні послуги, надаючи кредити за високими процентними ставками (до 20% для деномінованих у місцевій валюті кредитів та 10,2% для кредитів у іноземній валюті) [1].

Несприятливий розвиток процесів, як у світовій економіці, так і безпосередньо в Україні, відобразився на довірі до національної банківської системи. Сьогодні поза банківським сектором і, відповідно, поза національною економікою знаходяться мільярди гривень. Стабілізувавши ситуацію з ліквідністю та платоспроможністю банків у другій половині 2009 року, ситуація на ринку банківських вкладів покращилась, але терміни, на які розміщені депозити є достатньо короткими. Поступово довіра вкладників до банківської системи України відроджується, обсяги коштів фізичних осіб поступово зростають, а їх термін подовжується. За даними Національного банку України станом на 01.02.2010 року, структура коштів населення становить: термінові депозити склали 156,4 млрд грн., або 74,3% від загальної суми (на початок року – 73,9%), вклади до запитання – 54,2 млрд грн., або 25,7%

(26,1%) [2]. Банкіри, хоча й підтверджують покращення ситуації із депозитним портфелем, проте вважають, що не раніше, ніж через чотири роки депозитні портфелі банків досягнуть найвищого свого рівня: літа 2008 року. Проте слід розуміти, що проблема залучення вкладів населення – це не проблема банку, це проблема довіри до політики, яку проводить влада країни. Тому завданням Національного банку України та уряду є здійснення кроків на посилення ліквідності, платоспроможності, капіталізації банківської системи.

Стан дослідження. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков, Л. Красавіна, О. Лаврушин, Ю.А. Львов. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчевої, О. Кіресва, В. Кротюка, В. Лисицького, І. Лютого, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, М. Савлука, В. Суторміної, С. Мельника.

Мета дослідження – з'ясування основних передумов та напрямків покращення безпеки банківської системи України, визначення стратегічних завдань для вітчизняної банківської системи за умов негативного впливу фінансової кризи.

Виклад основних положень. Найчастіше в науковій літературі зазначається, що економічна безпека банківської системи залежить від наступних факторів:

- політичної та економічної стабільності як всередині держави, так і в країнах з якою вона межує та має значні економічні та політичні відносини;
- рівня залежності країни від внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування;
- рівня концентрації активів іноземних банків та спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів інших держав;
- рівня концентрації активів банків за галузями економіки чи фінансово-промисловими групами;
- структури власності на банківські заклади, структури та динаміки банківських активів;
- системи державного регулювання банківського сектора, її ефективності та прозорості [3].

Згідно з міжнародним досвідом вибір конкретного способу організації банківського регулювання та нагляду визначається сукупністю факторів, різноманіття яких надає кожному з них неповторної національної специфіки. Оскільки банківська система складається не лише із організа-

цій, що безпосередньо здійснюють банківські операції, а в неї також входять органи та організації, що регулюють та обслуговують діяльність банківської системи, то при формуванні системи державного регулювання банків слід дотримуватись наступних передумов: орган регулювання та нагляду за банківською діяльністю повинен мати фінансову та оперативну незалежність при вирішенні проблем, що мають безпосереднє відношення до діяльності цієї системи. Даний підхід базується на виокремленні трьох ключових елементів банківської системи:

- організації, що безпосередньо здійснюють банківські операції (банки та небанківські кредитно-фінансові організації);
- організації, що забезпечують ефективність функціонування кредитних інститутів (сприяють, але не здійснюють безпосередньо банківські операції);
- органи державного управління банківською системою, що регулюють відносини, які виникають в процесі здійснення банківської діяльності з метою впорядкування даної діяльності, захисту інтересів кредиторів та вкладників [4, с. 232].

Беручи до уваги, що банки є основними фінансовими посередниками, що займають центральне місце в платіжній та кліринговій системі країн, що розвиваються, порушення нормальної діяльності банківської системи може призвести до більш серйозних негативних наслідків для реального сектора економіки, ніж порушення у роботі інших фінансових та нефінансових фірм. Отже, банківське регулювання та нагляд вводяться не лише для того, щоб знизити системний ризик та досягти стабільності банківської системи, але й для забезпечення економічної та фінансової безпеки країни [5].

На думку багатьох вчених, потенційні дефекти ринкових механізмів у банківській системі насамперед пов'язані з асиметричністю інформації: інформаційна асиметрія обмежує масштаби банківської діяльності, посилюючи проблеми щодо ризику вибору на кредитних ринках; відсутністю у вкладників механізмів відслідковування рівня ризику, до якого схильні їх банки. Підтвердженням даної тези є приклад ситуації, що склалася довкола банку «Надра» із депозитними сертифікатами: при різкому підвищенні рівня інформаційної асиметрії вкладники не в змозі відрізнити платоспроможні банки від неплатоспроможних. Тому при будь-яких негативних подіях, таких як відсутність інформації чи поява негативної інформації, що стосується дохідності банків чи довіри до них, вкладники можуть почати забирати свої вклади через страх їх втратити. Проте, коли вкладники володіють необхідною та достатньою інформацією, вони можуть контролювати рівень ризику, до якого схильні банки, та впливати на ризикову політику банку з допомогою ринкових механізмів, наприклад,

вимагаючи підвищення відсоткових ставок за депозитами адекватно підвищенню рівня ризику.

Існуючі способи захисту банківської сфери від загроз неекономічного характеру обмежені, а, отже, слід формувати дворівневу систему її економічної безпеки: підсистему економічної безпеки кредитних організацій та взаємопов'язану з нею підсистему центрального регулюючого органу.

Для ефективного функціонування моделей банківського регулювання та нагляду в системі забезпечення економічної безпеки держави слід визначити режим банківського нагляду та застосування заходів наглядового реагування, виходячи з характеру ризиків та якістю їх управління. Також слід забезпечити функціонування системи раннього реагування та застосування комплексного оцінювання діяльності кредитних організацій, що включає оцінку якості управління та внутрішнього контролю. При цьому метою такої діяльності повинно бути не власне захист банківської системи від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, а забезпечення такого її розвитку і всіх елементів, яке гарантувало би попередження та ліквідацію загроз ефективному розвитку банківської системи на стадії зародження. Важливим елементом системи державного регулювання банків у забезпеченні економічної безпеки України є система гарантування вкладів. Це система, що охоплює безперервний нагляд за рівнем ризику втрати банківських вкладів, його аналіз, оцінювання та прогнозування з метою прийняття ефективних рішень для забезпечення захисту вкладників, стійкості національної системи та надійного і безпечного функціонування банківського сектора.

Безумовно, структуру та склад банківської системи в Україні очікують значні зміни у зв'язку із кризою. Консолідація банківської системи на користь крупніших гравців ринку є безумовною. Окрім цього, внаслідок кризи ліквідності та різкого скорочення міжнародних джерел фінансування, міграція клієнтів між банками в пошуках фінансування буде посилюватися. Змінюється не лише структура банківської системи, але й процеси, що в ній відбуваються. Наприклад, якщо раніше основна увага приділялася операційному підходу, активно розвивалась пропозиція банківських продуктів, впроваджувались нові послуги, то сьогодні відбувається зміна банківської моделі в сторону клієнтоорієнтованості. При цьому сам банківський продукт стає більш простим, спрямованим на масову аудиторію та надійну прив'язку клієнта до банку. За умов «виживання» постає питання підвищення ефективності та рентабельності бізнесу, в той час як в період росту основною ціллю була капіталізація банку. За сучасних умов банки вимушені акцентувати увагу на декількох вузьких сегментах, що дозволяє значно знизити витрати за іншими напрямками, що дозволяє

знижувати витрати та підвищувати рентабельність обраних операцій. Необхідною також є реструктуризація дохідної частини комерційних банків. Більшість банків спрямовують свої зусилля на збільшення частки комісійних доходів у загальній структурі. Наприклад, введення гнучких тарифних планів, що дають змогу змінювати рівень тарифного тягара на клієнта в залежності від його типу, потреб чи фінансового стану.

Криза зумовила необхідність проведення комерційними банками оцінки галузей з точки зору найбільш та найменш схильними до впливу кризи. Галузі, підприємства яких мають позитивний кредитний імідж та найбільш низькі очікування втрат, стають пріоритетними для банківського кредитування з метою мінімізації втрат.

Висновки. Стабільний розвиток банківського сектора потребує передбачуваної фінансово-грошової політики держави, що базується не на світовій кон'юктурі, а на сучасних структурних пріоритетах національної економіки. Слід розуміти, що лише через розвиток інструментів довгострокового кредитування реального сектора Україна зможе зробити інвестиційний ривок, здолавши технологічне відставання і вирішивши проблему залежності економіки від експорту. Держава повинна прийняти заходи щодо зниження витрат, пов'язаних з веденням банківського бізнесу з одночасним збільшенням контролю зі сторони НБУ. Зараз потрібні термінові заходи щодо розроблення нової стратегії банками. Основним завданням повинно стати створення системи конкурентоздатних банків, що володіють чітким розумінням своїх стратегічних цілей, баченням свого майбутнього, у змозі сформува-ти компетентний персонал і відповідають вимогам своїх клієнтів.

Для цього кожному банку необхідно розробити свою стратегію розвитку та безпеки, як програму конкретних дій, спрямованість на підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Одним із стратегічних завдань банку повинно стати завдання консолідації капіталу. Укрупнення банків – процес, без якого не є можливим закріплення конкурентних позицій на національному рівні.

Основним завданням банківського сектора на 2010 рік є створення цивілізованого та прозорого ринку реалізації проблемних активів, подальше нарощення банківського капіталу та створення санаційного банку, формування нових відносин банківської системи з економікою для кредитування сільського господарства, реалізацію проекту щодо добудови житлових об'єктів з високим ступенем готовності, проектів у рамках підготовки України до проведення Євро-2012.

1. Україна: Банки сподіваються на повернення кращих часів / Асоціація українських банків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aub.org.ua>

2. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>

3. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавство: навч. посібник / Л.М. Стрельбицька, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський; Нац. академія Служби безпеки України, Ун-т економіки та права «КРОК». – К.: Кондор, 2007. – 601 с.

4. Кіржецький Ю.І. Банківська справа: навч. посібник / Ю.І. Кіржецький. – Львів: Ліга-Прес, 2010. – 276 с.

5. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія / Олексій Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – 260 с.

УДК 001.8:65.012.8:33(477.8)

І.Г. Бабець

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Проаналізовано результати інноваційної діяльності промислових підприємств Львівської області, виявлено проблеми активізації інноваційного розвитку та загрози економічній безпеці регіону. Розроблено напрями удосконалення інноваційної політики держави на регіональному рівні, що сприятимуть посиленню економічної безпеки регіону.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційна діяльність, науково-технічні розробки, економічна безпека, Регіональний інноваційний фонд.

Проанализированы результаты инновационной деятельности промышленных предприятий Львовской области, выявлены проблемы активизации инновационного развития и угрозы экономической безопасности региона. Разработаны направления усовершенствования инновационной политики государства на региональном уровне, способствующие усилению экономической безопасности региона.

Ключевые слова: инновационная политика, инновационная деятельность, научно-технические разработки, экономическая безопасность, Региональный инновационный фонд.

In the article the results of innovative activity of Lviv regional industrial enterprises are analyzed, the problems of innovative development activation and the economic security dangers on the regional level are measured. The vectors of innovative state and regional policy improvement is measured that will support the regional economic security strengthening.

Key words: innovative policy, innovative activity, science and technical developments, economic security, Regional innovative fund.